

ΤΑ ΠΑΙΔΙΑ ΜΕ ΕΙΔΙΚΕΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΕΣ ΑΝΑΓΚΕΣ ΜΕ ΤΑ ΜΑΤΙΑ ΤΟΥ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟΥ

Μαζί θα συζητήσουμε την περίπτωση του παιδιού με ΕΕΑ στην τάξη του γενικού σχολείου και την επίδραση της παρουσίας του στον εκπαιδευτικό, στη συμπεριφορά του και στον ψυχισμό του.

Το να πρέπει να δουλέψουμε και να σχετιστούμε με έναν άνθρωπο που κάποιος λόγος τον κάνουν ιδιαίτερο, «ειδικό», για τους περισσότερους δεν είναι απαραίτητα φυσικό, αυτονόητο ή αναμενόμενο. Συχνά μια τέτοια επαφή μας πιάνει απροετοίμαστους, όχι μόνο από την άποψη της εκπαίδευσής μας σχετικά με αυτό, αλλά και γιατί ξεφεύγει από το μέσο όρο, από το «φυσιολογικό» που συνηθίσαμε να βλέπουμε και να ζούμε. Μιλάμε για κάτι που στη φαντασία μας μπορεί να αποτυπώνεται σαν διαφορετικό - ξένο, άρρωστο, αλλόκοτο, προβληματικό, γεμάτο αδιευκρίνιστες ανάγκες .

Δεν είχα ποτέ δυσλεξία, αυτισμό, νοητική στέρηση, δεν ήμουν ποτέ παιδί μεταναστών σε σχολείο ξένης χώρας. Συνήθισα να σκέφτομαι ότι λίγο πολύ είμαι στο μέσο όρο της υγείας και της επάρκειας. Σκέφτομαι πως κοντά σε ένα τέτοιο παιδί μπορεί να νιώσω δυσφορία, δυσκολία, φόβο, συγκίνηση, ανικανότητα να το βοηθήσω, φόβο ότι θα αποτύχω.

Γιατί ένα τέτοιο παιδί είναι για τους περισσότερους, αρχικά, εντελώς ξένο, λόγω της ιδιαιτερότητάς του. Είναι άγνωστο και για το άγνωστο δεν μπορώ να προβλέψω με ασφάλεια αν θα δεχτεί τη βοήθειά μου, αν θα γίνει βίαιο, αν θα τηρήσει τους κανόνες, αν θα αποσυντονίσει την τάξη.

Αφού δεν είναι οικείο και προβλέψιμο αυτό που βλέπω, αφού δεν μπορώ να αισθάνομαι ότι ελέγχω την κατάσταση με βάση την εμπειρία μου, είναι πιθανό να νιώσω φόβο και ανασφάλεια και κατά συνέπεια απροθυμία να το έχω κοντά μου, στην τάξη και να ασχοληθώ μαζί του. Καμιά φορά τη δική μου απροθυμία και επιθετικότητα γι' αυτό το παιδί που δεν μπορώ εύκολα να χειριστώ, τη δική μου ανεπάρκεια, αντί να την παραδεχτώ για τον εαυτό μου, τη φαντάζομαι σα να έρχεται από εκείνο και μόνο. Αυτό είναι το απρόθυμο και επιθετικό, αυτό ανεπαρκεί τόσο και γι' αυτό δεν μπορώ να τα καταφέρω μαζί του.

Η θέση μας λοιπόν απέναντι στη **μειονεξία** αποτελεί συχνά αντικίνητρο και εμπόδιο να ασχοληθούμε με τα παιδιά με ΕΕΑ.

Ένα ακόμα αντικίνητρο είναι η **ύλη**, το εκπαιδευτικό πρόγραμμα από το υπουργείο και η προσπάθεια του δασκάλου να το ολοκληρώσει μέχρι το τέλος της σχολ. χρονιάς. Αλλά με ένα ή περισσότερα τέτοια παιδιά μέσα στην τάξη του, είναι πιθανό να υπάρχουν καθυστερήσεις, να μειώνεται ο ρυθμός και η απόδοση της τάξης. Η επίδοσή του δασκάλου πώς αξιολογείται άραγε από τον ίδιο και τους άλλους;

Ψυχίατρος –Ψυχοθεραπεύτρια

Πρόλαβε την ύλη; Ανταποκρίθηκε στις ανάγκες των άλλων παιδιών; ασχολήθηκε με τις ειδικές ανάγκες εκείνου του παιδιού και με τί κόστος για τους υπόλοιπους;

Τα λάθη και τα αποτήματα από τη μεριά της εκπαιδευτικής υπηρεσίας είναι συχνά πολλά και μεγάλα. Πόσο μόνος μπορεί να νιώσει ένας νηπιαγωγός ή δάσκαλος, πόσο ανοργάνωτο μπορεί να είναι το σύστημα εκπαίδευσης, πόσο πρόχειρα μπορεί να αντιμετωπίζονται τέτοιες περιπτώσεις... Χωρίς αρκετή εκπαίδευση, συχνά χωρίς ειδικό παιδαγωγό, χωρίς επαρκείς συμβουλές για το παιδί με το συγκεκριμένο πρόβλημα, χωρίς διάγνωση καμιά φορά, ο εκπαιδευτικός καλείται να προσπαθήσει με κάτι πραγματικά δύσκολο.

Ένα τέτοιο παιδί τις περισσότερες φορές νιώθει διαφορετικό, ξέρει ότι είναι διαφορετικό. Δεν αρνούμαστε την ιδιαιτερότητά του, αυτό το λάθος το κάνουν καμιά φορά οι γονείς και το παιδί δε λαμβάνει τη βοήθεια που χρειάζεται εγκαίρως. Από τον παιδαγωγό μπορεί να δειχθεί ότι παρόλη την ιδιαιτερότητά του γίνεται αποδεκτό, μπορεί να συμμετέχει και να επιβραβεύεται. Επειδή η δυσκολία του το αποδυναμώνει, ο εκπαιδευτικός καλείται να είναι εκείνος που θα πάρει την ευθύνη και τον έλεγχο της κατάστασης, θα είναι εκείνος που θα ξέρει τι να κάνει την ώρα που το παιδί το ίδιο δεν ξέρει, νιώθει μόνο, μπερδεμένο και ανεπαρκές. Πρακτικά πάντως, αυτή η απαίτηση μπορεί να μεταδώσει τη μοναξιά, την ανεπάρκεια και το άγχος στον παιδαγωγό, ειδικά όταν η εκπαίδευσή του και τα μέσα που διαθέτει δεν τον βοηθούν αρκετά.

Στην περίπτωση της συνδιδασκαλίας τα πράγματα, με τον ειδικό παιδαγωγό μέσα στην τάξη, γίνονται θεωρητικά ευκολότερα, αλλά κάποιες φορές στην πράξη ίσως τελικά είναι πιο δύσκολα. Οι δύο εκπαιδευτικοί πρέπει να συνεργάζονται καλά, να συντονίζονται, ακόμα και να είναι ικανοί να αναπτύξουν και να συντηρούν μια σχέση σεβασμού και αλληλοβοήθειας μεταξύ τους. Κάτι τέτοιο δεν είναι αυτονόητο. Δε γίνεται αυτόματα. Έχει να κάνει με προσωπικότητες, με εκπαίδευση, με ενημέρωση. Καμιά φορά τα προβλήματα προκύπτουν από τη σχέση με τον ίδιο το συνάδελφο.

Όσων αφορά τη σχέση που αναπτύσσεται με το παιδί με ΕΕΑ τώρα, μπορούμε και εδώ να αναγνωρίσουμε μέσα μας δυσκολίες και αντικίνητρα. Καταρχήν, είναι μια σχέση με ημερομηνία λήξης, ειδικά για τους νηπιαγωγούς. Είναι μια σχέση 8-9 μηνών που χτίζεται με πολλή προσπάθεια και κόστος, διακόπτεται και συνήθως δεν υπάρχει συνέχεια. Το παιδί πηγαίνει αλλού, η πρόοδός του, που κατά πολύ στηρίχθηκε στη σχέση και στην εμπιστοσύνη με τον παιδαγωγό του, ίσως διατηρηθεί ίσως όχι και η σχέση πρέπει να τελειώσει αναγκαστικά τον Ιούνιο. (Στις περιπτώσεις μαθησιακών δυσκολιών για παράδειγμα, τα παιδιά πηγαίνοντας από το δημοτικό στο γυμνάσιο «χάνονται», αφήνονται και η προσπάθεια που έχει γίνει μέχρι εδώ ίσως να μη συνεχιστεί). Όταν κανείς δεν είναι καλά προετοιμασμένος για τέτοιους αποχωρισμούς, όταν έχει υπερεμπλακεί, όταν αυτό συμβαίνει κατ' επανάληψη, πώς να το ξαναεπιχειρήσει; Πώς και πόσο να ξαναασχοληθεί με μια άλλη περίπτωση παιδιού την επόμενη σχολική χρονιά;

Ψυχίατρος –Ψυχοθεραπεύτρια

- Κίνδυνος: εστίαση στην παθολογία και όχι στο παιδί (άρνηση αποχωρισμού, κάνει τον αποχωρισμό ευκολότερο)
- Αποχωρισμός: απότομος για το παιδί. Τι κάνει ο εκπαιδευτικός; (αναμονές από τον δάσκαλο; Πώς ο δάσκαλος προετοιμάζει το παιδί για τον αποχωρισμό; «Δεν φταις εσύ που αποχωριζόμαστε»)

Η σχέση με το παιδί, για την οποία μιλάω, είναι μια πολύ **εξατομικευμένη οντότητα**, που προϋποθέτει μια πολύ ιδιαίτερη μέθοδο διδασκαλίας. Έχει να κάνει με το ιδιαίτερο πρόβλημά του και απαιτεί κόπο, γνώσεις, ευρηματικότητα. Ξεφεύγει από το γενικό πλαίσιο διδασκαλίας και προσέγγισης του μαθητή που λίγο πολύ ο παιδαγωγός έχει μάθει να εφαρμόζει εύκολα και αυτόματα. Θέλει επανειλημμένες προσπάθειες, απογοητεύσεις και ξανά προσπάθειες, επιτυχίες και αποτυχίες. Μερικοί παιδαγωγοί δεν έχουν τη διάθεση και το κέφι. Κάποιοι έχουν τα δικά τους προσωπικά και οικογενειακά προβλήματα, τα δικά τους παιδιά να μεγαλώσουν ή τη νοοτροπία του ελάχιστου κόπου για τη δουλειά τους. Ωράριο συγκεκριμένο, καθήκοντα συγκεκριμένα, διεκπεραίωση και μικρή εμπλοκή. Επιστροφή στο σπίτι και στη ζωή εκτός σχολείου που έχει τις απατήσεις της και τα προβλήματά της. Μια σοβαρή παρέκκλιση από αυτή τη ρουτίνα, όπως η παρουσία ενός «ειδικού» παιδιού φέρνει αναστάτωση και δυσφορία.

Στη σχέση με τους γονείς θα γίνει εκτενής αναφορά σε επόμενη εισήγηση.

Τελειώνοντας, θα αναφερθώ σε μια άλλη παράμετρο, το **bullying**. Είναι η δημιουργία στρατοπέδων ανάμεσα στα παιδιά και η περιθωριοποίηση αυτών που κάτι ιδιαίτερο πάνω τους ενοχλεί ή προκαλεί. Τα παιδιά με ΕΕΑ είναι πιθανό να γίνουν στόχος. Όχι τόσο στο νηπιαγωγείο. Εκεί τα πράγματα λειτουργούν αντίστροφα και τα παιδιά αυτά συχνά είναι ευπρόσδεκτα από τα υπόλοιπα. Στο δημοτικό όμως, μπορεί να γίνουν στόχος. Ο δάσκαλος έχει να αντιμετωπίσει τα υπόλοιπα παιδιά που φέρονται άσχημα και τη δική του τάση να περιθωριοποιήσει και αυτός μαζί τους, να συμπαραταχθεί με την πλειοψηφία δηλαδή-κάτι που έχει να κάνει με την προσωπικότητα και την εμπειρία του καθενός και όχι τόσο ή όχι μόνο με την ιδιαιτερότητα του παιδιού που μπαίνει στο περιθώριο.

Έχοντας εξετάσει τα αντικίνητρα, ας δούμε και την πλευρά των **κινήτρων**.

Μερικοί άνθρωποι είναι ιδιαίτερα ευαίσθητοποιημένοι σε θέματα αναπηρίας, μειονεξίας και διαφορετικότητας για τους δικούς τους λόγους. Για ορισμένους, κάποιες εμπειρίες του περιβάλλοντός τους υπήρξαν καθοριστικές. Αυτό θα μπορούσε να έχει συμβεί με ένα μέλος της οικογένειας, στη γειτονιά ή το σχολείο που πήγαν. Μπορεί να τους σημάδεψε η προσωπική τους ιδιαιτερότητα ή μειονεξία, η δική τους περιθωριοποίηση όταν ήταν παιδιά, η δική τους μοναξιά, η αίσθηση ενός ελαττωματικού εαυτού. Στην περίπτωση αυτή είναι πιο εύκολο να ταυτιστεί κανείς με τον αδύναμο, να αναβιώσει τις δικές του εμπειρίες, να έρθει πιο κοντά με κατανόηση και φροντίδα, καμιά φορά όμως πιο κοντά από ότι είναι χρήσιμο

Ψυχίατρος –Ψυχοθεραπεύτρια

και ασφαλές και για τους δύο. Όταν μάλιστα η υπόλοιπη ζωή του παιδαγωγού, εκτός σχολείου, του αφήνει συναισθηματικά κενά, η εμπλοκή του μπορεί να είναι πιο ενεργή, παρορμητική και ενθουσιώδης. Για παράδειγμα, κάποιος που δεν έχει παιδιά ενώ θα ήθελε ή νιώθει να μην τα καταφέρνει με τα δικά του παιδιά, έχει μια κακή οικογενειακή ζωή, έχει πένθος και απώλειες σημαντικών προσώπων κ.α. Εδώ χρειάζεται προσοχή.

Η **προσωπικότητα** του παιδαγωγού παίζει επίσης ρόλο. Άνθρωποι που συγκινούνται από τα δύσκολα και που αναζητούν προκλήσεις, άνθρωποι που βρίσκουν απόλαυση κοντά στο διαφορετικό και στην εναλλαγή, έχουν ένα λόγο παραπάνω να ασχοληθούν με κέφι και να μάθουν για τέτοιες περιπτώσεις παιδιών. Η ενημέρωση και η εκπαίδευση για τέτοια πράγματα είναι μάλλον ελλιπής αλλά τουλάχιστον παρέχει ένα εφόδιο για όσους επιθυμούν να νιώθουν ότι η δουλειά τους γίνεται πιο ενδιαφέρουσα, η τάξη τους εμπλουτίζεται, το ίδιο και η εμπειρία τους.

Ένα ρόλο πολύ σημαντικό μπορεί να παίξει η παρουσία ενός **προσώπου αναφοράς** στο εργασιακό περιβάλλον. Για παράδειγμα, ενός συναδέλφου με τον οποίο η σχέση και η επικοινωνία επιτρέπει τη συζήτηση γύρω από τις δυσκολίες μέσα στην τάξη. Αν η σχέση αυτή είναι ώριμη, σταθερή, με συνέχεια και με δέσμευση, ένας συνάδελφος με ρόλο ακροατή και εξωτερικού παρατηρητή των γεγονότων μπορεί να αποδειχτεί πολύτιμος στη διάρκεια της σχολικής χρονιάς. Μια ομάδα με τέτοια φιλοσοφία μπορεί να γίνεται ίσως και στα πλαίσια των συνελεύσεων του συλλόγου διδασκόντων, με την παρέμβαση του σχολικού συμβούλου ή ακόμα με την αρωγή σύμβουλου ψυχολόγου ασχολούμενου με τα προβλήματα των ίδιων των παιδαγωγών κατά την εκπαιδευτική διαδικασία. Γενικά, είναι σημαντικό να έχει κανείς κάπου να απευθυνθεί, όταν αντιμετωπίζει κάτι δύσκολο και περίπλοκο στη τάξη του.

Ας θυμόμαστε όλοι πως η δουλειά του παιδαγωγού είναι σχέση, κίνητρο για γνώση και έμπνευση. Η τάξη δεν αποτελεί κτήμα και δημιούργημα κανενός. Οι προσωπικές προσδοκίες και ανασφάλειες πάντα θα υπάρχουν, αλλά καλό είναι να τις αναγνωρίζουμε και να τις ελέγχουμε γιατί έρχονται σε αντίθεση με τους στόχους της εκπαίδευσης. Μια τάξη με παιδιά με πολλές και διαφορετικές προσωπικότητες και ιδιαιτερότητες έχει ανάγκη από ελευθερία για ανάπτυξη, μέσα σε όρια βιώσιμα και λειτουργικά για όλους. Μια τάξη με ένα ή περισσότερα παιδιά με ΕΕΑ δε «χαλάει» αλλά εμπλουτίζεται με διαφορετικότητα και με προβληματισμό. Αυτή είναι η πραγματικότητα της κοινωνίας εξάλλου. Σχετιζόμαστε, επηρεάζουμε ο ένας τον άλλο, αντέχουμε το ξένο και το οικείο και με αυτόν τον τρόπο δημιουργούμε και εξελισσόμαστε.